

the international policy] In *Forum prava [law Forum]*, Vol. 1, available at: www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2012-1/12kccmpd.pdf (Accessed 20 February 2015)

2. Khomenko, H. D. (2008) *Osnovy myrotvorchosti [Peacemaking Basics]*, Kyiv, Vydavnychiy dim DEMID.

3. Sunhurovskiy, M. *Ispyt na neitralitet [Test of Neutrality]*, available at: www.uceps.org/files/category_journal/NSD103_ukr_3.pdf (Accessed 20 February 2015)

4. Chekalenko, L. D. (2013) 'Pozablokovist chy neitralitet: yevropeyskyi dosvid' [Neutrality or non-alignment: European Experience] In *Zovnishni spravy [Foreign Affairs]*, Vol. 7, pp. 16-17.

5. Kolomiets, O. V. *Kontseptsiiia «Spivtovarystva bezpeky» ASEAN yak heopolitychna model natsionalnoi bezpeky [The concept of «security community» ASEAN as a geopolitical model of national security]*, available at: www.kymu.edu.ua/vmv/v/p04/14_kolom.pdf (Accessed 20 February 2015)

6. *Konstitutsiia Turkmenistanu [The Constitution of Turkmenistan]*, available at: www.ambturkm.org.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=22&Itemid=31 (Accessed 20 February 2015)

7. Melnyk, O. *Ukraina u strukturi rehionalnoi i hlobalnoi bezpeky [Ukraine in the structure of regional and global security]*, available at: www.uceps.org/files/category_journal/NSD103_ukr_2.pdf (Accessed 20 February 2015)

8. Lossovskiy, I. (2014) 'Do 20-yi richnytsi budapeshtskykh «harantii»: ahresiiia Rosii proty Ukrainy yak chynnyk erozii mizhnarodno-pravovykh rezhymiv nerozpozvsudzhennia' [20th anniversary Budapest «guarantees»: aggression of Russia against Ukraine as a factor in the erosion of international legal regimes of non-proliferation] In *Zovnishni spravy [Foreign Affairs]*, Vol. 11.

Крупеня И. Н., аспирант Дипломатической академии Украины при МИД Украины (Київ, Україна), E-mail: tokis@rambler.ru

Нейтралитет как средство укрепления мира и безопасности: опыт Туркменистана.

Аннотация. Нейтралитет – это особый международно-правовой статус государств, который является средством реализации международной политики. Целесообразность постановки вопроса признания мировым сообществом постоянного нейтралитета Украины во избежание блокового противостояния, дальнейших человеческих жертв и возвращения мира – является весьма актуальным вопросом. Автор попытался проанализировать опыт Туркменистана на пути официального приобретения внешнеполитического статуса постоянного нейтралитета.

Ключевые слова: АСЕАН, международная политика, постоянный нейтралитет, военный (эventуальный) нейтралитет, неприсоединение (внеблоковость), иностранные военные базы, внешняя политика, Будапештский меморандум.

Krupenya I., postgraduate student of the Diplomatic Academy of Ukraine at the Ukrainian Ministry of Foreign affairs (Kyiv, Ukraine), E-mail: tokis@rambler.ru

Neutrality as a means of strengthening peace and security: the experience of Turkmenistan.

Abstract. Neutrality - a special international legal status, which is a tool for implementing the international policy. The feasibility of raising the issue of recognition by the world community of permanent neutrality to avoid Ukraine bloc confrontation, further loss of life and return to peace - is very relevant question. The author tried to analyze the experience of Turkmenistan as for the way of acquiring by foreign officials the status of permanent neutrality.

Key words: ASEAN, international politics, permanent neutrality, military (eventual) neutrality, non-alignment, foreign military bases, foreign policy, Budapest Memorandum.

УДК 327:297 (44)

Малиновська Н. В.

аспірантка

Східноєвропейського університету імені Лесі Українки
(Луцьк, Україна), E-mail: tala_malynovska@ukr.net

ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНІ КОНЦЕПЦІЇ ФРАНЦУЗЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ

Анотація. Франція є одним із фундаторів міжнародних організацій, учасник миро-

творчих операцій та міжнародних переговорів, активний захисник Європейського союзу, вона не має сталого вектору руху. Її зовнішня політика вирізняється багатовекторністю і орієнтована на укріплення територіальних меж, послаблення держав-сусідів, здобуття контролю в арабському регіоні. Прагнення Франції, бути в першому ряду політичних лідерів та займати домінуюче становище у Європі, створює головні причини невдачі зовнішніх концепцій. Існує суттєвий розрив між баченням Францією своєї місії і сприйняттям Франції у світі.

Ключові слова: Франція, зовнішня політика, колоніалізм, Шарль де Голль, Європейський союз, ядерна зброя.

Постановка проблеми. Для Франції зовнішня політика у всі епохи мала велике значення. Це перша європейська держава, яка з державної політики виокремила зовнішні інтереси і керувалася цими орієнтирами впродовж століть. З початком діяльності П'ятої Республіки, Франція використовує зовнішню політику, як спосіб повернення свого місця у міжнародних відносинах. Пошук та варіювання зовнішніх концепцій в черговий раз підтверджує, що багатовекторність держави не має єдиного вектору і має амбітні плани.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У статті представлено різні підходи французьких науковців, філософів, істориків, політологів, експертів з міжнародних відносин. Особливе місце займають праці представників школи «Анналів» М. Блока, Ж. Ле Гоффа Л. Февра, які повернули інтерес до політики та підняли дискусію серед науковців щодо місця Франції у міжнародних відносинах. Напрацювання географів Е. Реклю, В. де Ла Бланша, К. Хаусхофера, Ф. Моро-Дефаржа надали географічній школі політичного забарвлення та заклали фундамент для французької школи геополітики. Також в статті важливі праці І. Літлвуда, М. Арзаканян, В. Шадурського, Є. Обичкіної, в яких аналізується діяльність французьких політиків.

Метою статті є аналіз концепцій зовнішньої політики Франції, які орієнтовані на багатовекторність держави та мають на меті з'ясування основних завдань: 1) виокремлення концепцій зовнішньої політики Франції; 2) визначення ролі французьких наукових шкіл та державних діячів у формуванні й оцінці національних інтересів.

Виклад основного матеріалу та обґрунтування наукових результатів. Першим серед європейських державців виокремив французьку зовнішню політику князь Церкви А. Ж. дю Плессі, кардинал Рішельє. Під його керівництвом принцип національних інтересів (*raison d'état*) замінив середньовічну концепцію універсальності моральних цінностей і став основою основ французької політики на подальші століття. Франція була однією з перших держав-націй, яка найяскравіше реалізовувала новий підхід. Протягом XVII століття після Вестфальського миру 1648 року, доктрина найвищих інтересів держави перетворилися у провідний принцип європейської дипломатії [11, с. 49, 53].

Ми розглянемо найбільш відомі концепції французької зовнішньої політики, їхнє трактування науковими школами та політичними колами, що відповідно знаходять продовження у її втіленні. Багатовекторність концепцій зумовлена активною позицією Франції, як геополітичного гравця. У формуванні концепцій важливу роль займають напрацювання та дослідження французьких науковців, що дозволило сформувати потужну теоретичну базу та її використання під час реалізації на основі чого виокремлено експансіоністську концепцію, концепцію політичної географії, історіографічну концепцію. На основі аналізу подій та документів, умов і стану Франції в міжнародних відносинах, заяв політиків і оцінці діяльності політологами, експертами розглянемо політику європейського архітектора, політику національної безпеки та політику глобальної відповідальності.

Експансіоністська концепція (колоніальної держави) знаходилася в основі французької політики в різні історичні епохи, а відтак має серед прихильників більше політичних діячів, а ніж серед науковців. Її успішно реалізовували кардинал Рішельє, Людовик XIV, Наполеон Бонапарт, завдяки чому розширювалися кордони

Французької імперії [15, с. 98]. Питання французького колоніалізму мало місце в політичних колах Франції. Зокрема, у 1882 р. французький парламентар і майбутній президент Ж. Клемансо домігся відставки уряду Феррі, використовуючи, як аргумент щодо противника, його колоніальну політику, а саме наукові експедиції та встановлення протекторату в Тунісі [20, с. 67]. У другій половині ХХ ст. більшість французьких колоній отримала незалежність, а відтак концепція має продовження в концепції неокolonіалізму та політиці планетарної відповідальності щодо новостворених держав. Питання постколоніальних відносин входить до наукових інтересів француза І. Лакоста. У проблемі колоніалізму він вбачає виключно геополітичний феномен. Сучасні економічні й культурні характеристики більшості колонізованих держав є наслідком різних форм впливу колоніальної влади і геополітичного вибору колонізаторів [12]. Невдачі цієї політики обґрунтовує французький президент В.-Ж. д'Естен (1974-1981). Він вказує на те, що в історії Франції є дві гілки: історія завоювань та історія реформ. Історія завоювань пов'язана з розширенням території держави. Знаходячись на географічному перехресті Європи, вона зуміла раніше, ніж більшість її сусідів розширити, захистити і об'єднати свої території. Але щодо напрямку реформ, вона має значно менші досягнення. Серед великих держав, Франція знаходиться серед тих, хто найгірше керував своїм розвитком. Французьке суспільство еволюціонувало хаотично, долаючи багаточисельні перешкоди і обмеження революційними поривами. Звідси постійна зміна режимів, конституцій та п'ять республік [9, с. 167]. Дана концепція має значення в розумінні сучасних відносин Франції та країн Африки, пояснює причини політики щодо іммігрантів-мусульман, і як наслідок, зовнішньополітичні вектори, що є одним із завданням дослідження. Виснажливі колоніальні війни, які Франція вела протягом всього часу завоювань, негативно позначилися на внутрішньому становищі країни. Надавши незалежність своїм колоніям, Франція змінила концепцію колоніальної імперії на політику співпраці та збереження зон впливу, яка буде розглянута окремо.

Концепція політичної географії, засновником якої є В. де Ла Бланш, фундатор французької географічної школи. Концепцію розробляли А. Зігфрід, І. Лакост, Ф. Моро-Дефарж, Е. Реклю, К. Хаусхофер. Останній вбачає причину надмірної уваги науковців до географії в тому, що термін «геополітика» досить зручно використовується у Франції для позначення реалій епохи. Французи знають, що їх країна перестала бути центром світом, як це було в XVII – XVIII століттях і тому «їм доводиться засвоювати таку науку як географія, перелистуючи атласи та читаючи книги» [16, с. 145]. У статті «Відмінний характер географії» 1913 р. В. де Ла Бланш вбачає задачу географії у з'ясуванні, яким чином фізичні та біологічні закони, що керують світом, поєднуються і змінюються на різних частинах поверхні Землі [26, с. 6]. Географ Е. Реклю є автором дев'ятнадцяти томної праці «Земля і люди». Він пов'язує могутній вплив географічного середовища з успіхами європейської нації. Саме умови ґрунту, клімату, форми і розташування материка надали європейцям можливість стати першими в пізнанні землі в цілому і тривалий час залишатися на чолі людства [21, с. 5]. Засновник німецької школи геополітики К. Хаусхофер звертав увагу на те, що ситуація з кордонами в Європі наперед розроблялася у французьких книгах, де в назвах говориться в першу чергу про Європу, а не про Францію, але в сутності мова йде про перенесення кордонів на користь французької життєвої форми [24, с. 199]. Головний недолік французької геополітики в цілому полягає в її науковості і відсутності практиків. Французький політолог Ф. Моро-Дефарж називає єдиним французьким геополітиком Ш. де Голля. Він також пов'язує відсталий розвиток французької геополітики передусім з тим, що в період з 1871 по 1945 роки цілі французької зовнішньої політики зводилися до трьох тез, які переслідували головну ціль – створити супротив Німеччині, яка мала численні переваги в населенні, промисловості і військовій силі, шляхом приваблення й утримання в якості союзника Великобританію; залучення союзників, що знаходяться в тилу Німеччині і

могли б, за необхідності, нав'язати останній війну на два фронти; максимального послаблення Німеччини при утворенні сприятливих для цього умов [16, с. 126]. Відтак помітні протиріччя у наукових дискусіях Франції та Німеччини, що безпосередньо мали вплив на формування французької школи геополітики. Головним чином, науковці намагалися знайти співвідношення, а відповідно і обґрунтування території держави, її географічних даних могутності, сили, відносин з сусідами та інші компоненти, які визначають геополітичне становище держави.

Історіографічна концепція важлива для дослідження, позаяк після останнього повороту в розвитку історичної науки у 1970х рр. відродився інтерес до політики і, як наслідок, на перший план в дослідженнях французьких істориків висунулася подія [8]. Розробниками напрямку є представники декількох поколінь школи «Анналів», яка сформувалася на основі журналу «Аннали», що безперервно виходить з 1929 р. [22, с. 39]. Зокрема, її засновниками є М. Блок, Ж. Ле Гофф, Ж. Дюбі, Л. Февр.

На думку Ж. Дюбі вивчення політичної сфери не зводиться до вивчення простих зчеплень причин і наслідків, а прагнення розглянути всю сукупність багаточисельних факторів, які призводять до події і обумовленої розстановки сил. Так, події і біографії вивчаються не заради них самих, а для інформації, до якої вони відкривають доступ. Висловлювання сучасників з приводу події піднімає завісу над прихованими структурами, які визначають вчинок чи діяльність відомої людини, над структурами, всередині яких розгорілася і на яких відобразилася криза [8]. М. Блок, засновник журналу вважає, що перша і найочевидніша допомога, яку очікують від ретельного порівняння фактів, почерпнутих в несхожих і прикордонних суспільствах – це можливість встановити, який вплив виявляли один на одного дані групи факторів [5, с. 71]. Особливість даної концепції полягає в тому, що науковці розглядають історію не як науку, а як спосіб пізнання, намагаються не просто заповнити історичні прогалини, крізь минуле пояснити теперішнє, звертаються до фактів, подій, особистостей в історії та політиці. Можна припустити, що вплив на школу «Анналів» здійснив біхевіористичний напрямок. У власній дискусії місця політичної історії Ж. Ле Гофф, називає її не «становим хребтом», а скоріше «ядром» історії [14, с. 190]. Ж. Дюбі вбачає в цій орієнтації зв'язок з політичною ситуацією у Франції, зі змінами, які відбулися в результаті заворушень 1968 р., з кінцем голлістського режиму і крахом пануючої ідеології. Життя задавало питання, відповідь на які мали дати і історики [8].

Л. Февр у праці «Бої за історію» піднімає болюче для Франції питання післявоєнних років. «Франція зробила свій вибір. Вона вибрала катастрофу. Вибір цей нікому не зрозумілий. Ми шукали Францію там, де їй належало бути. Але там її не виявилось. Вона грала в ляльки, які дісталися їй від бабусі. Грала з розумним виглядом. З поклонінням. Грала по-дурному» [22, с. 61]. Це бачення науковця необхідно враховувати при дослідженні векторів зовнішньої політики Франції, співвідношенні національних амбіцій з її можливостями. В цілому науковці-аннали піднімають питання ролі французів у сучасному світі, шукають витоки втрати центру Європи та формують сучасну французьку політичну думку.

Політика європейського архітектора. Практичний початок ідеї європейського об'єднання надали переважно французькі державні діячі (Наполеон, А. Бріан), а теоретичний – німецькі ідеологи (І. Кант, Г. Лейбніц) [24, с. 278]. Ідею створення Європейського Союзу вперше запропонував міністр закордонних справ Франції А. Бріан на Асамблеї Ліги Націй 5 вересня 1929 р. [19, с. 292]. Проте поглянути на створення єдиного європейського простору, як самостійного напрямку у зовнішній політиці, Франція змогла тільки після розпаду колоніальної імперії. Її натхненниками і реалізаторами можна назвати Ш. де Голля, Жискара д'Естена, Ж. Моне, В. Ж. Ширака. Велика роль в утворенні ЄС належить державному діячу Ж. Монне. Він не залишив наукових напрацювань, але доклав багато зусиль для об'єднання Європи. «Франція тепер занадто мала, щоб вирішувати свої проблеми самостійно»

[9, с. 96].

На відміну від інших, європейська цивілізація завжди багато чекала від своєї пам'яті. Цьому сприяли християнський і античний спадок [4]. Переконання спільності європейських народів: біла раса, християнське віросповідання, спосіб життя, тісно пов'язаний між собою в сфері мислення, мистецтва, науки, політики, торгівлі стали фундаментом для Ш. Де Голля, який виступив за створення «єдиної Європи». Для нього було природнім утворення у світі своєї особливої організації. Де Голль вважав, що європейські держави є головною ланкою планети – центром, який несе на собі всю відповідальність по відношенню до інших континентів. Європа стимулює і навіть направляє духовний і технічний розвиток світу [1, с. 400]. Його погляди сформувалися в концепції «Європа вітчизн», яка базувалася на принципі міждержавного співробітництва суверенних держав-учасниць на противагу «наднаціональному» принципу. Щодо «зовнішнього» світу «Європа вітчизн» задумувалася як самостійна і активна сила нарівні з двома «наддержавами» США та СРСР [23, с. 344]. Відтак де Голль заклав основний фундамент для подальшого руху Франції, а його погляди стали дороговказом для наступників. Проте просування власних інтересів та прагнення утворити потужне військово-політичне утворення, підконтрольне Франції наражалося на постійну критику та незгоду з боку інших держав Європи, сповільнювало міждержавну співпрацю.

Перед П'ятою Республікою Франції постали три основні завдання: повернути домінування в Європі, створити противагу США і НАТО та забезпечити себе від можливої німецької загрози. Ці умови стали визначальними для створення Європейського об'єднання вугілля і сталі у 1950 р. [25, с.17]. Учасники не могли досягнути згоди в питаннях структури та призначенні утворення. Франція, як головний з ініціаторів та рушіїв об'єднання була запеклим супротивником будь-якого наднаціонального інституту. «Об'єднану Європу» французькі діячі бачили тільки як «Європу вітчизн», конфедеративний союз, в якому кожна держава зберігає свій суверенітет. У французьких президентів європейський вектор ставав стержнем всієї зовнішньої політики та впливав на внутрішнє життя країни. Затверджений країнами ЄС в Гаазі у 1969 р. план французького президента Ж.Помпіду нагадував більше план політичної співпраці без кінцевих цілей Європейського Союзу [18, с. 322-323].

З моменту свого створення об'єднана Європа наражається на критику не тільки політиків країн-учасниць, а і науковців. Так, зокрема, Ле Гофф вказує на те, що сьогоднішньому складу Європи доводиться зіштовхуватися з амбіціями пари Франція-Німеччина, яка одночасно підтримує стабільність в Європі і породжує нерівність, що є джерелом напруги у Європейській спільноті [13, с. 68]. Ряд недоліків виділяє французький філософ А. де Бенуа. Перш за все, це прагнення одразу створити Європу економічну, на шкоду політичній і культурній. Друге це спроба створити Європу без народів Європи. Третя помилка – це створення Європи зверху технократичним і бюрократичним чином, а не знизу. Четверта помилка полягає в тому, що Європа надала пріоритет розширенню Європи, а не поглибленню її політичних структур. «Єдина» Європа стала створюватися надто поспішно. І останнім, чи не головним недоліком є нечітко визначені кінцеві цілі створення цієї єдиної Європи [7]. Це свідчить про те, що Париж у своєму зовнішньому курсі не врахував національних настроїв та не спрогнозував наслідків зовнішньої політики, однією з яких є наплив мігрантів. Президенти Франції вбачали свою місію і обов'язок у внесенні своєї участі в укріплення європейського об'єднання. Франція увесь час намагалася перебрати на себе роль домініону і проводити власну політику в тій структурі, яка з моменту свого створення передбачала рівність та партнерство. Власні амбіції завдавали більше шкоди та сповільнювали процес розвитку європейського об'єднання. Також розвиток гальмувався через відмінне бачення шляху учасниками ЄС, завдань і напрямків організації.

Політика національної безпеки, яка включає політику ядерної парасольки та ядер-

ного стримування. Її розробники належали до групи «пуризму», тобто прихильники так званого «чистого» або «абсолютного стримування». Їхні наукові доробки увійшли до доктрини «стримування слабким сильного». До цієї групи належать генерали А. Бофр, Ж. Б'юан, П. Галлуа, Л. Пуар'є, які є фахівцями з ядерної безпеки. Важливу роль в стратегуванні національної безпеки Франції займають наукові центри – Французький інститут міжнародних відносин (IFRI), Інститут стратегічних і міжнародних відносин (IRIS), Інститут вищих досліджень національної оборони (IHEDN), Група по дослідженню ядерних проблем і міжнародних і стратегічних відносин (GENERIS).

Прагнучи звільнитися з-під впливу Сполучених Штатів, Франція шукала надійний спосіб забезпечення власної безпеки. Цим способом стала ядерна зброя – швидкісна можливість знищення супротивника. Відтак ядерна сила була покладена в основу військової доктрини П'ятої Республіки. На думку французького генерала, фахівця з ядерної зброї П. Галлуа, розвиток військової техніки призвів до створення балістичної ракети з ядерним бойовим зарядом. «Держава, яка кинула виклик іншій державі, ризикує втратити за декілька годин, все що створено нею до цього. І опинитися відкинутою на декілька десятиліть назад, навіть, якщо вона володіє переважачою військовою міцністю» [6, с. 29].

У 1960 р. президентом Ш. де Голлем був затверджений план реалізації чотирьох ядерних програм, розрахованих на 1960–1982 рр. Головними принципами оборонної політики, які згодом увійшли в документ були: 1) відповідальність за безпеку держави; 2) відмова від будь-якої інтеграції, яка не дає можливості діяти в рамках союзів, склад і сфера діяльності, яких можуть розвиватися; 3) озброєння військовими засобами, що дозволяють Франції грати у світі ту роль, на яку вона претендує [10, с. 219]. Окреслені принципи, стосувалися не скільки внутрішньополітичних питань, скільки стратегії захисту національних інтересів та її зовнішньополітичного курсу, що і сформувало нову концепцію зовнішньої політики Франції. «Біла книга» виходила в чотирьох редакціях французьких президентів – Ж. Помпіду (1972 р.), Ж. Ширака (1994 р.), Н. Саркозі (2008 р.), Ф. Олланда (2013 р.) та відповідала викликам зовнішньої політики, амбіціям Франції та стану міжнародних відносин.

Успіх ядерної політики Франції пов'язаний із послідовністю керівників держави. Де Голль заклав настільки міцний фундамент зовнішньої політики V Республіки, що він став каркасом для наступних президентів, незалежно від їхніх політичних ідеологій. Французькі президенти почасти розривалися між створенням європейської зони безпеки, де б Франція займала лідируючу позицію і, щоразу зазнаючи поразки та невизнання свого домінуючого становища, поверталися до звичної для себе концепції «національної незалежності». Характерно, що після надання незалежності своїм колоніям, з кожною наступною редакцією «Білої книги» сфера впливу та стратегічні завдання постійно збільшувалися. Врешті, Ф. Олланд в останньому документі надав законне обґрунтування військовій інтервенції Франції.

Політика «глобальної відповідальності». Її визначення належить російській дослідниці Є. Обичкіній, а сама політика характерна для французьких президентів Н.Саркозі та Ф.Олланда. На межі XX-XXI ст. Франція активно проводить гуманітарну та військову інтервенцію. Перше міжнародне звинувачення, внаслідок військового втручання, Франція зазнала після геноциду в Руанді у 1993-1994 рр. Вона співпрацювала з президентом Ж.Хабіарімана, який мав повну монополію влади та не вчинив жодних дій для захисту етнічної групи тутсі. Після невдачі «Турецької операції» Франція вивела свої війська. Під час геноциду було вбито більше вісімсот тисяч тутсі [27]. Французи не змогли власними силами врегулювати конфлікт, спричинений в тому числі і наслідками їхньої колоніальної політики.

Франція почала активно залучати ЄС до євро-африканського партнерства. Вона є першим донором Європейського фонду розвитку і постійно виступає ініціатором надання міжнародної допомоги бідним країнам, в тому числі списання боргів

[17, с. 87]. Окрім подолання бідності та розриву між багатотою Північчю та бідним Півднем, Франція демонструє жест доброї волі та прагне підтримувати позитивний імідж на теренах колишніх колоній. Проте ці дії не зменшують критику французької армії у військових операціях та не стримують її активного втручання у внутрішній суверенітет інших держав.

Відхід від зовнішньої політики, яка орієнтована на блиск та сенсаційні тріумфи, а не на довгострокову, кропітку роботу, стане для Франції найважчим. Відступ від політики, яка вже не в змозі відрізнити тактику від стратегії, гру від результату, і в кінцевому вигляді направлена на самоствердження в постійно оновленій грі [2]. Геополітичні поразки Франції слугують причинами для обговорення стратегії зовнішньої політики Франції.

З метою зменшення міжнародних нападів, під час військового втручання Франція почала виступати під егідою ООН та в коаліції з іншими державами. Крім того, в останній військовій доктрині Франції «Білій книзі» під керівництвом президента Ф. Олланда разом з традиційними завданнями, а саме захист, стримування, реагування, різкою відмінністю в документі є визнання військових операцій в якості «найважливішого елемента» безпеки. Відтак дії Франції в Афганістані, Кот-д-Івуарі, Лівії, Малі вплинули на концептуальні погляди керівництва країни, яке зайняло позицію активного втручання в іноземні конфлікти під виглядом захисту національних інтересів [3]. Франція надає законне обґрунтування військовій інтервенції у військовій доктрині, розширює сферу впливу та стратегічні завдання. Під виглядом гуманітарної допомоги, Франція здійснює військове втручання у внутрішній суверенітет та зміни політичного режиму. Вона використовує міжнародне право як спосіб легітимізації своїх дій, а також задля уникнення міжнародної критики. Позаяк втілення Францією концепції «планетарної відповідальності» виявилось дещо спотвореною. Сама назва не відповідає дійсності, позаяк Франція розширює територію втручання, але сумніви викликають рівень її відповідальності. Підтримуючи військове втручання під тиском Франції, міжнародне право втрачає авторитет та вносить розлад у міжнародні відносини.

Висновок. Зовнішня політика Франції має одну з найдавніших історій, порівняно з іншими державами. Архітектура зовнішньої політики Франції ілюструє залежність національних історичних традицій та притаманних для неї рис, які проявлялися незалежно від умов. Перш за все, Франція дбає про національні інтереси. Цей принцип простежується у всіх концепціях її зовнішньої політики. По-друге, Франція завжди відстоює своє право на головну роль. Вона ніколи не могла змиритися з будь-якою поразкою, а відтак будувала свої взаємовідносини з іншими державами з позиції домініону, незалежно від того в яких умовах вона перебувала насправді. По-третє, Франція захищає своє право на завоювання. Вона спромоглася відмовитися від своїх колоніальних володінь лише в період, коли вони поставили під сумнів внутрішню безпеку і порядок у Франції. По-четверте, Франції характерні харизматичні правителі. Аналізуючи етапи розвитку зовнішньої політики Франції, можна провести паралелі між її успішною реалізацією та яскравістю особистостей, які очолювали Францію. Одночасно це має негативний бік, оскільки тривалість керівництва збігається з тривалістю життєдіяльності зовнішньополітичної концепції.

Розглянуті моделі в певній мірі подібні між собою, позаяк переслідують головну мету – утриматись на головних позиціях у міжнародних відносинах. Відтак політика Франції більше нагадує способи досягнення цілей, а тому і відзначається непослідовністю, ірраціональністю та схильністю до імпульсивних рішень. У XXI ст. Франції доведеться не просто переглянути свою політику, їй потрібно змінити сприйняття та розуміння того, що світ змінюється. Змінюється формат міжнародних відносин. Змінилася сама Франція. Після переміни біполярного світу на багатополосність, немає потреби в явному лідері наддержави, яка здійснює вплив на інші держави. Небажаючи цього визнавати на національному рівні, Франція прагне продовжувати

жити за старими правилами у новому світі. Мультикультурна Франція має знайти своє місце у багатополосному суспільстві. Розуміння цього дозволить французам зосередитися спершу на внутрішніх інтересах, а відтак визначити свої пріоритети.

БІБЛІОГРАФІЧНІ ПОСИЛАННЯ:

1. Арзаканян М.Ц. Политическая история Франции XX века: Учеб. Пособие / М. Ц. Арзаканян. – М. : Высш. шк., 2003. – 157 с.
2. Арон Р. Демократия и тоталитаризм [Электронный ресурс] / Р. Арон. – М., Изд-во «Текст», 1993. – с. 303. – Режим доступа: www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Aron/index.php. (дата обращения: 20.02.2015). - Название с экрана.
3. «Белая книга» об обороне и национальной безопасности Франции [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://stranovedenie.info/belaya-kniga-ob-oborone-i-nacionalno>. (дата обращения: 20.02.2015). - Название с экрана.
4. Блок М. Апология истории, или ремесло историка [Электронный ресурс] / М. Блок. – Режим доступа: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000028/index.shtml>. (дата обращения: 20.02.2015). - Название с экрана.
5. Блок М. К сравнительной истории европейских обществ / Текст виступу в Осло / М. Блок / Проблемы компаративной истории. – С. 65-93.
6. Галлуа П. Стратегия в ядерный век / П. Галлуа. – М. : Воениздат, 1962 г. – 208 с.
7. Де Бенуа А. Глобализация и новая консервативная парадигма в XXI веке [Электронный ресурс] / Стенограмма лекции Алена де Бенуа. – МГУ им. М.В. Ломоносова, 24 октября 2008 года. – Режим доступа: <http://files.alaindebenoist.com/alaindebenoist/pdf/globalizatsiya.pdf>. (дата обращения: 20.02.2015). - Название с экрана.
8. Дюби Ж. Развитие исторических исследований во Франции после 1950 года [Электронный ресурс] / Ж. Дюби. – Режим доступа: www.read.in.ua/book205030. (дата обращения: 20.02.2015). - Название с экрана.
9. Жискар д'Эстен В. Власть и жизнь / В. Жискар д'Эстен / Пер. с фр. Н.Ю. Дубининой // Под ред. Л.М. Видясовой. – М.: Междунар. Отношения, 1990. – 320 с.
10. Идеи Шарля де Голля и их развитие в XX веке. Российский военный сборник. Вып. 14. – М. : Военный университет, 1997. – 466 с.
11. Киссинджер Г. Дипломатия. Пер. с англ. В. В. Львова / Г. Киссинджер. – М., Ладомир, 1997. – 848 с.
12. Лакост И. Постколониальный вопрос [Электронный ресурс] / И. Лакост. – Режим доступа: www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/0704-LACOSTE-RU.pdf. (дата обращения: 20.02.2015). - Название с экрана.
13. Ле Гофф Ж. Рождение Европы / Ж. Ле Гофф / Пер. с фр. А. и. Поповой. Предисл. А. О. Чубарьяна. - СПб.: «Александрия», 2008. – 398 с.
14. Ле Гофф Ж. Является ли все же политическая история становым хребтом истории? / Ж. Ле Гофф // THESIS, 1994, вып. 4. – с. 177-192.
15. Литтлвуд Й. История Франции / Йен Литтлвуд; пер. с англ.. А. В. Бряндинской. – М. : АСТ: Астрель, 2008. – 224 с.
16. Моро-Дефарж Ф. Введение в геополитику [Электронный ресурс]. – М.: Конкорд, 1996. – Режим доступа: <http://grachev62.narod.ru/dfrg/chapt06.htm>. (дата обращения: 20.02.2015). - Название с экрана.
17. Обичкина Е. О. Франция на рубеже XX-XXI веков: кризис идентичности : монография / Е. О. Обичкина. – М. : МГИМО, 2003. – 137 с.
18. Осипов Е. А. Европейские идеи Жоржа Помпиду [Электронный ресурс] / Е. А. Осипов / Диалог со временем. 2010. №33 – С.321-330. – Режим доступа: <http://eccosman.hse.ru/data/2012/12/26/1251396200/18.pdf>. (дата обращения: 20.02.2015). - Название с экрана.
19. Панкова С.В. Історія Європи : навчальний посібник / С. В. Панкова. - Київ : Альтерпрес, 2007. - 352 с.
20. Плицкер Д.П. Жорж Клемансо: Полит. Биография. – М.: Мысль, 1983. – 316 с.
21. Реклю Ж. Э. Земля и люди. Всеобщая география в 19 томах [монография] [Электронный ресурс] / Ж. Реклю. – Т.1-2. – С.-Петербург: Издание Товарищества «Общественная польза», 1898 г. – 912 с. – Режим доступа: www.ex.ua/81463534. (дата обращения: 20.02.2015). - Название с экрана.
22. Февр Л. Бои за историю / Л. Февр. – М. : Изд-во «Наука», 1991. – с. 632.
23. Франция / Отв. ред. Г.Г. Дилигенский, В.И. Кузнецов. – М: Мысль, 1982. – 431 с.
24. Хаусхофер К. О геополитике. Работы разных лет [Электронный ресурс] / К. Хаусхофер

фер. – М.: Мысль, 2001. – 426 с. – Режим доступа: <http://grachev62.narod.ru/haushofer/content.htm>.

25. Шадурский В. Г. Внешняя политика Франции (1945-2002): Учеб. пособие / В. Г. Шадурский. – Мн.: БГУ, 2004. – 175 с.

26. De la Blache P. V. Des caractères distinctifs de la géographie [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://classiques.uqac.ca/classiques/vidal_de_la_blache/car_distincts_geographie/vidal_car_distincts_geo.pdf.

27. Sarkozy au Rwanda : «la France doit réfléchir à ses erreurs» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: www.lemonde.fr/afrique/article/2010/02/25/sarkozy-au-rwanda-la-france-doit-reconnaitre-ses-erreurs_1311160_3212.html#VqoC2y26CwL3E8.99.

REFERENCES:

1. Arzakanyan, M. Ts. (2003) *Politicheskaya istoriya Frantsii 20 veka [The political history of the twentieth century France]*, Moscow, Vyssh. shk., 157 p.

2. Aron, R. (1993) *Demokratiya i totalitarizm [Democracy and totalitarianism]*, Moscow, Izd-vo «Tekst», available at: www.gumer.info/bibliotek_Buks/Polit/Aron/index.php. (Accessed 20 February 2015).

3. «Belaya kniga» ob oborone i natsional'noy bezopasnosti Frantsii [The White Paper «on defense and national security of France»], available at: <http://stranovedenie.info/belaya-kniga-ob-oborone-i-nacionalno>. (Accessed 20 February 2015).

4. Blok, M. *Apologiya istorii, ili remeslo istorika [Apology history or the craft of the historian]*, available at: <http://historic.ru/books/item/f00/s00/z0000028/index.shtml>. (Accessed 20 February 2015).

5. Blok, M. 'K sravnitel'noy istorii evropeyskikh obshchestv' / Tekst vystupu v Oslo [To the comparative history of European societies / Text has acted in Oslo] In *Problemy komparativnoy istorii [Problems of comparative history]*, pp. 65-93.

6. Gallua, P. (1962) *Strategiya v yadernyy vek [Strategy in the nuclear age]*, Moscow: Voenizdat, 208 p.

7. De Benua, A. (2008) *Globalizatsiya i novaya konservativnaya paradigma v XXI veke. Stenogramma lektzii Alena de Benua [Globalization and the new conservative paradigm in the XXI century. Transcript of a lecture Alain de Benoist. – M.V. Lomonosov Moscow State University, October 24, 2008]*, available at: <http://files.alaindebnoist.com/alaindebnoist/pdf/globalizatsiya.pdf>. (Accessed 20 February 2015).

8. Dyubi, Zh. *Razvitie istoricheskikh issledovaniy vo Frantsii posle 1950 goda [Development of historical studies in France after 1950]*, available at: www.read.in.ua/book205030. (Accessed 20 February 2015).

9. Zhiskar d'Esten, V. (1990) *Vlast' i zhizn' [Power and life]*, Moscow: Mezhdunar. Otnosheniya., 320 p.

10. Idei Sharlyya de Gollya i ikh razvitie v 20 veke. Rossiyskiy voennyi sbornik (1997) [The ideas of Charles de Gaulle and their development in the twentieth century. Russian military collection]. Вып. 14, Moscow: Voennyi universitet, 466 p.

11. Kissindzher, G. (1997) *Diplomatiya [Diplomacy]*, Moscow, Ladomir, 848 p.

12. Lakost, I. *Postkolonial'nyy vopros [The post-colonial question]*, available at: www.diplomatie.gouv.fr/fr/IMG/pdf/0704-LACOSTE-RU.pdf. (Accessed 20 February 2015).

13. Le Goff, Zh. (2008) *Rozhdenie Evropy [The Birth of Europe]*, Sankt-Peterburg, «Aleksandriya», 398 p.

14. Le Goff, Zh. (1994) 'Yavlyaetsya li vse zhe politicheskaya istoriya stanovym khrebtom istorii?' [Is still the political history of the backbone of the story?] In *THESIS*, Vol. 4, pp. 177-192.

15. Littlvud, Y. (2008) *Istoriya Frantsii [History of France]*, Moscow, AST: Astrel', 224 p.

16. Moro-Defarzh, F. (1996) *Vvedenie v geopolitiku [Introduce to geopolitics]*, Moscow, Konkord, available at: <http://grachev62.narod.ru/dfrg/chapt06.htm>. (Accessed 20 February 2015).

17. Obichkina, E. O. (2003) *Frantsiya na rubezhe 20-21 vekov: krizis identichnosti [France at the turn of the XX-XXI centuries: the identity crisis]*, Moscow, MGIMO, 137 p.

18. Osipov, E. A. (2010) Evropeyskie idei Zhorzha Pompidu [European idea Pompidou] In *Dialog so vremenem [Dialogue with time]*, Vol.33, pp.321-330, available at: <http://ecsocman.hse.ru/data/2012/12/26/1251396200/18.pdf>. (Accessed 20 February 2015).

19. Pankova, Ye.V. (2007) *Istoriya Yevropy [History of Europe]*, Kyiv, Al'terpres, 352 p.

20. Plitsker, D.P. (1983) *Zhorzh Klemanso: Polit. biografiya [Georges Clemenceau: Polit. biography]*, Moscow, Mysl', 316 p.

21. Reklyu, Zh. E. (1898) *Zemlya i lyudi. Vseobshchaya geografiya v 19 tomakh [Land and People. Universal geography in 19 volumes]*. – Т.1-2. – Sankt-Peterburg, Izdanie Tovarishchestva «Obshchestvennaya pol'za», 912 p., available at: www.ex.ua/81463534. (Accessed 20 February 2015).

22. Fevr, L. (1991) *Boi za istoriyu [Fighting for history]*, Moscow, Izd-vo «Nauka».

23. *Frantsiya* (1982) [France], Moscow, Mysl', 431 p.

24. Khaushofer, K. (2001) *O geopolitike. Raboty raznykh let [Karl Haushofer about geopolitics. Works of different years]*, Moscow, Mysl', 426 p., available at: <http://grachev62.narod.ru/haushofer/content.htm>.

25. Shadurskiy, V. G. (2004) *Vneshnyaya politika Frantsii (1945-2002) [Foreign policy of France (1945-2002)]*, Minsk, BGU, 175 p.

Малиновская Н. В., аспирантка Восточноевропейскоо университета им. Леси Украинки (Луцк, Украина), E-mail: tala_malynovska@ukr.net

Внешнеполитические концепции Французской Республики

Аннотация. Франция является одной из основательниц международных организаций, участница миротворческих операций и международных переговоров, активная защитница Европейского союза, она не имеет устойчивого вектора движения. Ее внешняя политика отличается многовекторностью и ориентирована на укрепление территориальных границ, ослабление государств-соседей, получение контроля в арабском регионе. Стремление Франции быть в первом ряду политических лидеров и занимать доминирующее положение в Европе создает главные причины неудачи внешних концепций. Существует значительный разрыв между видением Францией своей миссии и восприятием Франции в мире.

Ключевые слова: Франция, внешняя политика, колониализм, Шарль де Голль, Европейский союз, ядерное оружие.

Malynovska N. V., postgraduate student of the Lesya Ukrainka Eastern European National University (Lutsk, Ukraine), E-mail: tala_malynovska@ukr.net

Foreign Policy Concepts of the French Republic

Abstract. This study aims to analyze the concepts of French foreign policy that is focused on multi-vector policy of the country and are intended to clarify the main objectives: 1) Description of foreign policy concepts of France; 2) determination of the role of French schools and public figures in creation and evaluation of national interests.

The author examines the most famous French foreign policy concepts, their interpretation by scientific schools and political circles which continues to its implementation. It allowed to form a strong theoretical base from which made it possible to single out a number of concepts and policy models.

Expansionary concept is appropriate for the French policy of Cardinal Richelieu, Louis XIV, Napoleon Bonaparte, George Clemenceau, Charles de Gaulle, and after the independence of the French colonies it has continued into the concept of neo-colonialism and policy of planetary responsibility for the newly formed states. The concept of political geography was introduced by the French geographer E. Reclus and W. de la Blanche and continued by K. Haushofer, F. Moreau-Defarzh, who turned it into political sphere and laid the foundation for the French school of geopolitics. Historiographical concept has been initiated by the representatives of «Annals» school - M. Block, J. Le Fevre, L. Hoff, who returned interest into politics and raised debate among scientists about the place of France in international relations.

Based on the analysis of politicians, political scientists and experts evaluation, there were considered external policy models of France. The policy of European architect gets its practical start from statement of French Foreign Minister A. Briand in 1929. However thinking of creating a single European space as a separate course in it's foreign policy, France was able only after the collapse of the colonial empire. Its masterminds and implementers may be considered Charles de Gaulle, Jean Monnet, V. Giscard d'Estaing, Jacques Chirac. The national security policy includes nuclear umbrella and nuclear deterrence policies. The strategy of national interests protection is reflected in the «White Book», which was published in four editions of French presidents – J. Pompidou (1972), J. Chirac (1994) N. Sarkozy (2008), F. Hollande (2013) and was consistent with the ambitions of France and the state of international relations. The «global responsibility» policy lies in the active participation of France in the Arab region, military operations and humanitarian intervention in Afghanistan, Côte d'Ivoire, Libya, Mali and is typical for French Presidents N.

Sarkozy and F. Hollande.

The architecture of French foreign policy illustrates the dependence of national and historical traditions and its inherent features that used to appear regardless of conditions. Firstly, France is concerned of its national interests. This principle can be traced in all concepts of its foreign policy. Secondly, France is always defending its right to a major role. It could never accept any defeat, and therefore was creating its relationships with other countries from a position of dominion, regardless the conditions in which it actually was. Thirdly, France defends its right to conquer. It managed to give up its colonial possessions just at a time when they questioned the internal security and order in France. Fourthly, France is typically known by charismatic rulers. Analyzing the stages of the French foreign policy, one can draw parallels between its successful implementation and bright personalities who headed it. In the XXI century, France will have to not just review its policy but it needs to change the perception and understanding of the fact that the world has changed.

Key words: France, foreign policy, colonialism, Charles de Gaulle, European Union, nuclear weapon.

УДК 341.232.7

Манько В. І.

аспірантка кафедри міжнародних відносин,
Дніпропетровський національний університет ім. Олеса Гончара
(Дніпропетровськ, Україна)
E-mail: lera.moonko@gmail.com

ОСВІТНІ ПРОГРАМИ ТА ОБМІНИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ВПЛИВУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Анотація. Розглянуто освіту та освітні програми Європейського Союзу як інструменти впливу та побудови іміджу країн ЄС. Вказано, що у результаті процесів глобалізації та інтернаціоналізації освіти за останні десятиліття значно посилилася соціальна, економічна і політична роль університетів. Розглянуті основні освітні та наукові програми ЄС та їх функції. Визначені основні переваги та проблеми залучення України до Європейського освітнього простору.

Ключові слова: вплив, ЄС, зовнішня політика, освіта, мобільність студентів, освітні програми, «Еразмус», «Темпус», Болонський процес.

Актуальність. Центральне завдання зовнішньої політики будь-якої держави полягає у зміцненні її позицій і авторитету на міжнародній арені, створенні сприятливих зовнішніх умов для довгострокового соціально-економічного розвитку країни. Зовнішньополітичний інструментарій реалізації даного завдання змінюється від однієї епохи до іншої. У ХХ ст. в умовах біполярного світу домінуючою тенденцією було нарощування державами в першу чергу «жорсткої сили» - військової та економічної потужності. На сучасному етапі світового розвитку під впливом процесів глобалізації і в умовах формування нової багатополюсної системи міжнародних відносин на передній план в якості головних чинників впливу держав на світову політику, поряд з військово-політичною вагою та економічними ресурсами, висуваються інші фактори: здобутки держав в галузі культури та мистецтва, науки, технологій, освіти і т. д..

Метою статті є дослідити освітні програми як інструмент поширення впливу ЄС на інші держави.

Основна частина. Культура є не тільки основою, але й важливим чинником для поширення впливу держави. Так, зовнішні культурні обміни є обов'язковою складовою частиною дипломатії передових країн.

За останні три десятиліття кількість студентів, що навчаються за межами своєї країни (або «мобільних студентів», згідно класифікації ЮНЕСКО), зросла більш ніж у чотири рази (з 0,8 млн чол. у 1975 р. до 3,7 млн. чол в 2009 р.). У період з 1975 по 2004 р. ЮНЕСКО відзначає три найбільш помітних підйоми міжнародної